

Dorinis aukl jimas šeimoje

Ona Norušyt

Ši tema dviem atžvilgiais susiaurinta. Pirma, ia nagrin jamas vaik ir jaunuoli aukl jimas nuo gimimo iki 15 met . Ši riba atrod tinkamiausia, nes tik iki ši met . galima kalb ti apie tikr aukl jim šeimoje. Antra, plati dorinio aukl jimo problema negal jo b ti ia vispusiškai nagrin jama, tod l pasitenkinta tuo aspektu, kur lietuv motina mato ir praktiškai pavartoja. Atrodo, kad šis temos susiaurinimas duoda konkretesni ir detalesni atsakym šios srities klausimus. Prieš kalb dami apie metod ir tyrin jimo rezultatus, pabandysime trumpai paaiškinti dorinio aukl jimo s vok ir pažym ti, koki funkcij motina aukl dama atlieka.

Visoks aukl jimas dviem atžvilgiais apibr žiamas: 1) jo uždavinys yra žadinimas, skatinimas ir par mimas individo asmenyb s išsivystymo, t. y. jis orientuojasi pagal individe esan ias ypatybes ir stengiasi jas išvystyti; 2) aukl jimas veda vaik suaugusiojo pasaul , t. y. prieš individ jis atstovauja tiems reikalavimams, kuriuos žmonijos ekonomin , socialin ir kult rin santvarka žmogui uždeda. Atrodo, kad ia esanti antinomija, bet modernin s išsivystymo psichologijos laim jimai rodo, kad tai tik formalin priešyb . Iš tikro: žmogaus egzistencija ne manoma tik kaip nuolatinis objektyvini ir subjektyvini faktori pynimasis. Vadinasi, iš vienos pus s veržimasis patenkinti savo reikalus, o iš antros pus s — patenkinti tuos reikalavimus, kurie yra vertingi, nepaisant atskiro individo, net kai jie nepalank s pa iam individui, kaip, pav. moko K. Būhlerio veiksmo teorija.

Pirmas gr žimasis objektyvum vyksta tre iojoje vaiko išsivystymo faz je (apie 6-9 metus), kada vaikas visas iki šiol gytas funkcijas palenkia tiems uždaviniams ir tikslams, kuriuos mokykla jam rodo. Visas tolimesnis išsivystymas yra dinamiškas bangavimas tarp objektyvumo ir subjektyvumo. Tik visai dvasiškai ir techniškai apvald s visas objektyviškai ir subjektyviškai nuteiktas gyvenimo sritis suaug lis subr sta galutiniam tikslingumui, kuris sprendžia tada jo gyvenimo prasm ir funkcij . Tik pajungimas savo valios šiam galutiniajam tikslui, aukš iausiai vertybei, — kuris v l gali b ti individo subjektyvin je sferoje, nes yra ir vitalini gyvenimo nuostat — laiduoja žmogui gyvenimo pilnat . Jeigu šit

valios pajungim aukš iausiai žmogaus gyvenimo vertybei — šios vertyb s turinio neaptardami — pavadinsime „doriniu“, tai aišk ja, kad dorin gumas n ra vienas išviršinio gyvenimo b tin reikalavim , kuris žmogui prievarta užkrautas, bet jis yra esmiškai surištas su žmogaus gyvenimu, jo paskyrimu, kiek tai moksliniam tyrin jimui šiandien žinoma. Apie dorin pl tot kalb sime tiek, kiek tai lie ia žmogaus išsivystym lavinant vairias jo galias, kad jis pagaliau sugeb t statyti sau tikslus ir taikyti tiems tikslams pasiekti veiksmus. Aukl jimas, kuris stengiasi šias galias išvystyti, yra dorinis aukl jimas. Kadangi tai yra centrin šio darbo mintis, tai aptarkime ši s vok aiškiau.

Pirmas vaiko, o taip pat ir dorinio išsivystymo etapas vyksta paprastai šeimoje. Vaikas ne stengia patenkinti suaug lio gyvenimo reikalavim . Šeimos uždavinys yra vaiko fiziologiniams ir dvasiniams reikalams nusi- lenkti, arba priešingai, tik tok reikalavim kiekj jam pritaikyti, kok jis yra priaug s. Taigi šeima pirmiausia reprezentuoja vaikui tikrov , pasaul tokia forma, kokia jis stengia j pajusti, suprasti ir aktyviai valdyti. Šei- mos tvarka reiškia vaikui, ypa iai pirmaisiais, gyvenimo metais, pasaulio tvark , kuri vykdoma šeimos nari , ypa iai t , kurie daugiausia apie vai- k tr sia, t. y. t v — motinos. Jie yra vaikui lyg pasaulio interpretai, kaip ir lyg vaikui dedam pasaulio reikalavim atstovai.

Jeigu sutinkama, kad aukl jimas prasideda ten, kur gyvenimo reikala- vim modifikacija, atsižvelgiant ypatingas vaiko galias, jungiama su va- dovavimu ir pagalba fiziologiškai ir dvasiškai gal tis su gyvenimo sunkumais, lai aišku, kad aukl jimas nat raliu keliu vyksta šeimoje ir visai nepaisant, kiek t vai ar kiti šeimos nariai, kurie kaip aukl jimo faktoriai veikia, apie tai nusimano. Paprastai suaug lis s moningai vadovauja, pasiremdamas savo gyvenimo patyrimais. Jis turi gyvenimo tiksl , kurio šaknys gl di jo gyvenimo patyrimuose, jo gyvenimo vagoje. Kai toks tikslas apspren- džia visas aukl jimo priemones, nuteikia vaiko dvasin orientacij pasau- lyje ir jo valinguosius veiksmus, tai kalbame apie dorin aukl jim .

Lietuvoje tyrin ta lietuvi motin aukl jimo tikslai ir priemon s, ku- riomis t tiksl siekiama.

Lietuvos gyventojai dalinami keturius sluoksnius: kininkus, darbi- ninkus, mies ionis¹ — vidurin j luom ir inteligentus. Ši visuomen s sluoksni situacijos vairumas ver ia šiame darbe atskirai kalb ti apie kiek- vien sluoksn . Buvo apklausin ta kiekvieno sluoksnio po 50 motin , ir tie pasikalb jimai atskirai apdirbti. Dalykai, kurie mums labiausia r p jo, yra šie:

1. kokius savo vaik aukl jimo tikslus turi motina; 2. k motina gal-

¹ Mies ionys yra smulk s valdininkai, miesteli pirkliai, savarankiškai dirbantieji amatininkai ir pan.

voja apie savo vaik , — kokias ypatybes ji giria, ar peikia, kokias ši ypatybi atsiradimo priežastis ji pamini; 3. kaip ji motyvuoja savo reikalavimus prieš vaik ; 4. kokias priemones vartoja motina, nor dama savo reikalavimus vykdyti.

Motinos, kurias autor apklausin jo, buvo arba paž stamos, arba paž stami rekomenduodavo autor motinoms. Kai kuriais atvejais, ypa iai sueiti su darbininkais, pad jo m s labdari staigos. Beveik visoms motinoms reik jo šiek tiek paaiškinti aplankymo tiksl , nes šiaip, ypa iai kinink s, b t gal tarin jusios, buvusios neatviros. Paprastai motinos dom davosi pasikalb jimu. Trumpi užrašai buvo rašomi tuoj po atsilankymo, o visas pasikalb jimas b davo t pa i dien , kaip galima tiksliau, pažodžiui užrašomas.

Taip surinkta medžiaga buvo kokybiškai analizuojama ir kiekybiškai, statistiškai apdirbama. Šio darbo rezultatai išd ti dviejuose skyriuose: 1. aukl jimo idealas ir 2. lietuvis motinos aukl jimo praktika.

Motin aukl jimo idealas tiesiogiai matomas, kur motina t tiksl tiesiog pamini, o netiesiogiai — analizuojant tas ypatybes, kurios pamini mos vaik giriant, ar peikiant.

Atsakymai apie aukl jimo tikslus reikalaujama iš motin formulavimo sugeb jimo. Tod l suprantama, kad šiuo atveju motin atsakym vidurinis skai ius kyla arba krinta su visuomeniniu sluoksniu. Ta iau ir š klausim yra 339 atsakymai. Pirmiausia keli pavyzdžiai. Klausimas b davo maždaug toks: kok žmog nor tute iš savo vaiko išauginti?

kinink atsak (O. Pr. 16): „Gerus žmones. Aš visada sakau, kad su žmon mis gerai sugyvent ir savo tik jimo laikyt si. Žinai, be tik jimo, tai žmogus kaip gyvulus. Mokytiš tai visus leisime, kad ir žem s reik t parduoti“.

O darbinink atsako (D. Pr. 65): „Gerus žmones nor tum išauginti, kad neb t kokie girtuokliai, tinginiai, vagys. Bet kas gali žinoti, kas iš j bus!“

Mies ion s pavyzdys (M. Pr. 128): „Kitiems kad b t geri, bet ir sav s neužmiršt . Nenoriu, kad jie k skriaust , bet ir sav s kad neleist skriausti. Nor iau, kad b t energingi ir savarankiški. Mergait reik s leisti ko nors mokytis, kad ji ir be vyro gal t gyventi. Ištek s tai gerai, o ne — ne“.

Dar vienos inteligent s tikslai (I. Pr. 169): „Geri, dori, darbšt s ir s žiningi žmon s. Aš negalvoju, kad jie b t kažin kokie dideli žmon s, aukštas vietas tur t , ne, to netrokštu, bet grynai žmoniškai, kad jie b t geriausi. Vienu žodžiu, kad b t žmon ms geri ir Dievui malon s. Šiuo atžvilgiu aš esu egoist : aš nor iau tur ti didel , graži šeim ir j taip apr pinti, kad vaikai ir mums t vams b t džiaugsmas“.

Pasistengsim vairius pamin tus tikslus šias kategorijas sugrupuoti:

1. Asmeniškumis dorybomis pavadintos visos ypatybės, kurios su pa-
iu žmogumi glaudžiai susietos, kaip dorumas, drąsa, teisingumas, darbštum-
as, sąžiningumas ir kt.

Paprastai pasakym „geras“ vadiname „toks, kaip visi žmonės“.

2. Nespecifinė asmeniška dorybe, nes ji vis dėlto mažiau specializuo-
tas supratimas ypatybių, kurių savo vaikams pageidaujama.

3. Pozicija apima visus tikslus, kurie susieti su medžiagine gerove ar
socialiniu pakilimu visuomenėje, kaip.: „kad vaikai geriau gyventų negu
tėvai“, „kad gyventų gerai, bet mokytų žmonės“ — sako kininkai; „kad
gyvenime prasimuštų, karjerą padarytų“ ir t. t. — miesionys ir inteligentai.
Jie priskaitę ir tie atsitikimai, kada darbininkai, matyti, dėl medžiaginių
ir socialinių gerovės, savo vaikams linki dvasiško luomo.

Šie tikslai surišti su individualiniu vaiko gyvenimu. Transcenduoja
tuo tarpu:

4. Socialiniai tikslai, pav., kai sakoma: jie turi ir kitiems žmonėms ge-
ra daryti, ne tik apie save galvoti, kad neturtingiems padėtų, su žmonėmis
gerai sugyventų, kad žmonės juos mylėtų ir t. t.

5. Religiniai tikslai. Ji priskirta visi atsitikimai, kada paminėti tik-
ėjimas, pamaldumas, Dievo sakymai. Kininkai dažnas posakis: „kad su
Dievu gyventų“.

6. Kultūriniai tikslai: vaikas turi ne tik sau gyventi, bet ir geras pilie-
tis būti, savo tėvynei tarnauti, mokslo išradimais pasižymėti ir pan.

7. Tėvų egoizmas: atskira auklėjimo tikslų grupė yra, kuri paprastam
tėvų egoizmui tarnauja. Pageidaujama tėvų atpažinimas senatvėje, kad
vaikai būtų tėvų džiaugsmas, tėvus visada atsimintų.

8. Tradicija: paminėti ir, kad vaikai būtų tokie, taip gyventų, kaip tė-
vai gyveno.

9. Rezignacija. Tai yra pasakymai, kuriais abejojama auklėjimo tikslais
ir auklėjamosios takos galimumu, pav.: niekas negali žinoti, kas iš jų bus;
vis tiek nieko gero nebus ir pan.

Šitos devynios auklėjimo tikslų grupės nėra lygios visuose 4 visuome-
nės sluoksniuose. Lentelė I rodo, kad yra žymi skirtumai:

LENTEL 1.

Atskir visuomen s sluoksni aukl jimo tiksl nuošimtis

	D.		M.	I. ²
Asmeniškios doryb s.....	52.17	59.21	51.75	53.89
Religija	18.84	11.84	16.78	15.57
Pozicija	8.70	11.18	17.48	10.18
Socialiniai tikslai.....	7.26	5.27	9.79	13.77
T v egoizmas	3.62	5.92	2.80	1.20
Kult riniai tikslai.....	—	—	1.40	2.99
Nespecifiškios asm. doryb s .	1.45	0.66	—	—
Rezignacija	5.79	5.92	—	—
Tradicija	2.17	—	—	—
	100	100	100	100

1. Duomen skai ius did ja su visuomen s sluoksniu.

2. Yra sluoksni specifini tiksl : kult rini tiksl randame tik pas m. ir i., tradicija kaip tikslas yra tik ., nespecifin s doryb s ir rezignacija, kuri sudaro 4,3% visos m s medžiagos randama tik . ir d.

3. Yra sluoksni m giam aukl jimo tiksl : religiniai — kinink dažnai minimi, asmeniškios doryb s — darbinink , pozicija — mies ioni ir socialiniai tikslai — inteligent .

Lengviau suprasime šiuos paviršutiniškai, pagal išorin socialini sluoksni strukt r , pasteb tus rezultatus, padar vienos aukl jimo tiksl grup s, kuri sudaro didžiausi procent vis tiksl , analiz . Tai yra asmeniškios doryb s.

Ši grup galima dar padalyti:

1. Be ydos pavadintos ypatyb s yra negatyvios. Jos tik pasako, koks vaikas netur t b ti: negirtuoklis, nevagis, nelošikas (kortomis), nepasileid s ir t. t.

2. Padorumas apima visas ypatybes, kaip: padorus, doras, mandagus, klusnus, s žiningas.

3. Darbingumas: nesibij s jokio darbo, darbštus.

4. Energija yra tos charakterio ypatyb s, kurias motinos pamini, rišdamos su bendru gyvenimo tinkamumu, paj gumu, pav.: dr sus, vikrus, gudrus, energingas, mok s gyvenime prasimušti ir t. t.

5. Asmens garbingumas yra, pav.: tiesmukas, atviras žmogus, gyven s pagal savo sitikinimus, teisingas, garb s žmogus ir kita.

6. Tik vien kart pamin tas konkretus talentas.

² D l patogumo visur trumpinama: . = kininkai, D. = darbininkai, M. = miesionys, I. = inteligentai.

LENTEL II.

Asmeniškiosios dorybės (absoliutiniai skaičiai)

		D.	M.	I.
„Be ydos“.....	6	23	11	3
padorumas.....	13	14	8	10
darbingumas	11	9	14	22
galingumas	5	5	15	22
energija	—	—	8	16
talentas	—	—	—	1
	35	51	57	74

Kiekybinis ypatybių pasiskirstymas visuomenės sluoksniuose labai aiškus: „be ydos“ ir „padorumas“ dažniausiai minimas kininkų ir darbininkų, „darbingumas“ — randame visuose sluoksniuose, bet daugiau miesionių ir inteligentų atsakymuose. Dar ryškiau tai matyti asmens garbingume. Energijų gyvenimui randame pagaliau, kaip tikslą miesionyse ir inteligentuose. Ką tai reiškia?

„Be ydos“ ir „geras elgesys“, jeigu jie izoliuotai stovi, yra pasyvaus gyvenimo išraiška. Neturėti ydų — nebūti lošikas, girtuoklis — yra minimalinis lygis pakenkiamai egzistencijai. Toks minimumas miesionims ir inteligentams visai suprantamas ir jį nė neminimas. Tik ten, kur asmens egzistencija šiais atvejais sudėžta, ar toks pavojus gresia, gali ir šis lygis būti minimumas bei gyvenimo tikslas.

Kai kalbama apie padorumą — prisitaikymą prie visuomenės, tai jau nėra tik primityvi žmogiška egzistencija. Už jo yra tikslas — kuo lengviau pereiti per gyvenimą, be didelio trynimosi, bet dar neaiškiai apibrėžtu „kaip galima padoresniu būdu“. Šios asmeniškios dorybės dažnai kombinuojamos su kitu tikslu: „su žmonėmis gražiai santakoje gyventi“. Čia jau galima ir pozityvų tikslų pastebėti, tačiau tik vadinamosiose „esantiose slygose“ ir dėl to, kad motina dar negalvoja vaikų galint šias gyvenimo aplinkybes keisti, savo gyvenimo kelio ieškoti. Bet turimuose ramiuose jis turi rasti savo „pusiausvyrą“. Šias dorybes, sujungtas su darbingumu, randame visuose sluoksniuose, nors kinikuose ir darbinikuose dažniau negu miesionyse ir inteligentuose. Žmogaus darbas, jo profesija yra tas taškas, nuo kurio žmogus gali pradėti savo gyvenimo situacijas savarankiškai vairuoti. Žmogus dirbdamas aktyviai kuria savo egzistencijos pagrindus, o siekdamas dar toliau vėl kuria visuomeninio gyvenimo formas. Todėl, kad ši ypatybė dažniau pamini miesionys ir inteligentai.

Ypačiai tai ryšku „garbingume“ ir „energijoje“. Abiem atvejais trokštamą aktyvų gyvenimo situacijų valdymas, vienur idėjimai tampa motinų,

kurios savo vaiko charakter, kaip tiksl svarbiausiu laiko, kitur reališkai profesijoje ir ekonomini srityje t motin, kurios iš savo vaik laukia, kad „gyvenime prasimušt“, „karjer padaryt“, kad gerai gyvent pasiek aukšt viet. ia pamin tomis ypatyb mis aišk ja aktyvus gyvenimo valdymo tikslas.

Asmenišk dorybi, kuriomis motinos nor t savo vaikus matyti pasipuošusius, analizas veda prie šio rezultato:

Ypatyb s, kuri kinink s ir darbinink s vaikams linki yra defensyvaus pob džio; jos laiduoja žmogiškos egzistencijos primityviausias s lygas.

kinink ms svarbiausia tai, kas galina augti esan ias aplinkybes. O mies ionys ir inteligentai mini ypatybes, kurios leidžia savarankiškai ir s - moningai tvarkyti gyvenim : ar išlavinti visas, paties žmogaus galias, ar siekti tiksl, kurie jau yra už žmogaus subjektyvinio gyvenimo rib .

Šio teigimo rodymas yra I lentel je, kuri rodo aukl jimo tiksl bendr padalinim . J galima dabar interpretuoti. Iš tikr j pozicijos siekimas: mies ionims, o socialiniai ir kult riniai tikslai inteligentams yra pagrindiniai. Augan i asmenišk dorybi diferenciacij su visuomen s sluoksniu kilimu galima aiškinti ne tik kaip besidiferencijuojan ius reikalavimus, kuriuos mies ionys ir inteligentai pajungia savo komplikuotiems gyvenimo tikslams. Inteligentai mini grynai žmonišk as ypatybes d l j pa i vertin gumo, nemažas j skai ius yra pa ios sau tikslas. Žmogiškoji doryb yra jau ne priemon tikslui pasiekti, bet pats tikslas kaip asmenyb s išvystymas. Tuo tarpu daugelis darbinink asmenišk j dorybi, kaip mat me, yra diferenciacija negatyvi j pus . Tai reiškia j kasdienin patyrim ir pažinim, t ypatybi, kuri reikia vengti, nenorint gyvenimo kovoje ž ti.

Pabandykime dabar suprasti tuos dalykus, kuriuos I lentel rodo, palygindami su atskirais visuomen s sluoksniais.

kinink troškimai neišeina iš j kasdieninio, artimiausio gyvenimo r m, kuriuose telpa religija ir pastangos gražiai gyventi su žmon mis. Apie tikslus, kurie už ši r m yra, kaip t vyn s meil ar mokslas, negalvojama. Paprastai ir pozicija minima tod l, kad vaikas gerai gyvent tarp kinink . Kai gausinga šeima negali visa pasilikti kyje, motina trokšta vaikus leisti moksl ir tokiu b du galinti juos pasiekti kit profesij .

Pastai ius kinink ir darbinink tikslus vienus prieš kitus, pastebima, kad mažas skai ius darbininki prisimena religij, o palyginti, daug t v egoizm .

Kaip svarbiausius ši dviej sluoksni skirtumus pasteb jome: 1. medžiaginis darbininko nesavarankiškumas ir netikrumas ir 2. jo išskyrimas iš kininko šeimos tvirt ryši, kuris drauge išpl šia jo asmenin atram sunkioje gyvenimo situacijoje. Tai iau ir kininkas n ra tikras d l savo darbo vaisi . Jis priklauso oro ir žem s — gamtos j g, kuriuose jis ta-

iau nuo pat mažens mato ypating Dievo valios pasireiškim . Savo kinikiška veikla jis kasdien lyg santykiuoja su savo Dievu. J riša su Juo ypatingi asmeniniai reikalai, jis gali J savo maldomis ar kitaip veikti. Kitokia yra darbininko situacija. Jis priklauso ne tik savo darbo pelno, bet ir pa ia darbo galimybė išorini faktori , darbo rinkos pad ties, uždarbio keitimosi, kuri jis neperžvelgia ir kur jis sau paž stam Dievo valios pasireiškim form ne stengia pasteb ti. Tuo pa iu laiku jis pamato iki šiol jam svetimus blogus gyvenimo pro ius; ydas, kurias jis iš tolo mat , ar apie jas gird jo, pamato iš arti. Be to, jis gyviau santykiuoja su aplinkiniais svetimais žmon mis. Taip pereinant iš kaimo miesto gyvenim darosi palaidesni šeimos ryšiai, kuri tvirtumas ir patvarumas buvo jo ligšiolinio pasaulio supratimo dalis. Jis nevisai stengia perprasti ir valdyti tas naujas s lygas ir aplinkybes, kuriose jam dabar tenka gyventi, nes vaikyst je gyta pasaul ži ra nepadeda jam surasti tinkam priemoni . Tai nereiškia, kad darbininkas, patek s naujas gyvenimo s lygas, staiga pasidar areligiškas. Ne. Tik religija nestovi dabar jam vis dalyk priekyje. Jo gyvenimas yra dabar nuolatin kova, kuri kasdien atneša nauj klausim ir gr sina j sutriuškinti. Socialiniai ir aukštesni tikslai n ra tod l jo vaik aukl jime taip aktual s, bet t vai nori bent senatv je b ti apr - pinti, pasils ti. Tradicijos ia n ra, tod l didelis skai ius rezignacijos kalba apie j li dn b t .

Palyginus mies ionis su kitais sluoksniais, jiems charakteringas yra pozicijos siekimas. Svarbiausia ia yra medžiaginis pad ties. Šis pavyzdys tai paaiškina:

M. Pr. 103: „kad tur t tvirt vali ir mok t gyvenime gerai tvarkytis; kad ger viet tur t , gerai gyvent , bet ir kit neskriaust , b - t teisingas“.

O inteligent motina kalba:

I. Pr. 182: „teisingi, darbšt s žmon s, geri katalikai, kad ne tik sau gyvent . Tai svarbiausia. Profesija ne taip jau svarbu“.

Arba:

I. Pr. 190: „Jie turi mok ti gyvenime kovoti ir laim ti. Žinoma, pirmiausia reikia savimi r pintis, o paskui kitais. Kai pats nieko netur si, tai, ir kitam negal si duoti“. V liau ši moteris skambina telefonu: „aš užmiršau jums dar kai k pasakyti. Man svarbiausia yra žmogaus individualyb . Aš stengsiuos taip vaikus aukl ti. Jie neturi ko nors nedaryti ne d l to, kad kiti žmon s laiko tai blogu ar gali pajuokti, ne, bet d l to, kad tai jiems patiems bloga atrodo. Jie turi patys nusimanyti kas yra geriausia ir protingiausia, ir pagal tai gyventi“.

Šiuos pavyzdžius galima taip pat interpretuoti (lentel se tai statistškai matoma): inteligentams r pi socialiniai ir kult riniai tikslai, o be to, kaip aukš iau min ta, grynai žmogiškos ypatyb s yra pa ios sau tikslas.

Apskritai apie lietuvi motin aukl jimo idealus galima pasakyti: vi- duose sluoksniuose yra ryškus medžiaginio tikrumo ir t žmogišk ypaty- bi , kurios š tikrum koku nors b d laiduoja, siekimas. Skirtinga tik- jo vert tiksl visumoje. kininko ir inteligento net medžiagin s gerov s siekimas apsprendžiamas tuo uždaviniu, kur kiekvienam individui savo sluoksniu r muose tenka atlikti; galima gal net pasakyti, — kur šie sluoks- niai Lietuvos valstyb je atlieka. Darbininkui ir mies ioniu svarbiausia yra atskiro asmens kova d l b vio, vis tiek ar ji b t daugiau defenzyvi — darbinink , ar aktyvi socialiai aukš iau siekianti, valdymo sferas kryps- tanti, kuri kyla iš dvasinio paj gumo.

Šis priešingumas tarp darbinink ir mies ioni iš vienos pus s, o ki- nink ir inteligent iš kitos labai aiškiai matomas lentel je, kur aukl ji- mo tikslai parodo, ar galvojama apie savo luom ir norima jame pasilikti, ar trokštama perlipti luomo r mus

LENTEL III.

Visuomen s sluoksniai-ir aukl jimo tikslas

	.	D.	M.	I.
Tikslas tam pa iam sluoksnyje .	82	70	52	100
Sluoksniu r m peržengimas .	18	30	48	—
	100	100	100	100

Matome, kad kinink ir inteligent daugumas turi savo tikslus tam pa iam visuomeniniam sluoksnyje, o beveik pus mies ioni mano kopti aukš iau. Žymus yra taip pat kylantis darbininki motin procentas. Ši teigim korelat randame tuose duomenyse, kur motinos kalba apie savo vaik geras ir blogas ypatybes.

Mes ia sužinome: koki malonum ir sunkum sutinka motinos kas- dieniniam gyvenime, aukl damos vaikus ir koki priežas i jos randa šioms ypatyb ms paaiškinti. š dalyk galima ži r ti dvejopu b du: 1. ia sužinome kokius iš tikt j sunkumus motina turi nugal ti aukl dama; jos nurodytos atskir ypatybi priežastys leis mums pažvelgti jos peda- gogin orientacij . 2. Motinos pamin jimas ger ir blog vaiko ypatybi padeda mums praktiškai suprasti, ko ji iš savo vaiko tikisi ir ko ji jam trokšta. Taigi šie duomenys papildo m s teigimus apie motin aukl ji- mo tikslus.

Reikia pažym ti, kad turime 1332 atsakymus apie blogas ypatybes, ir lik 724 apie ger sias. Tai reiškia, kad motinos gal daugiau stebi savo vaik

bloguosius palinkimus. Tod l platesn dalyk vaizd duoda mums neigiam j ypatybi nagrin jimas. Tai parodo ši lentel :

Blog j ypatybi absoliutiniai skai iai

Užsispyrimas	308	Afektas	118	Mokykla	51
Peštyn s	215	Vogimas	103	Charakterio silpnumas	36
Melas	182	Biaur s žodžiai	84	Apsileidimas	23
Egoizmas	135	Onanizmas	61	R kymas, g rimas ir kita	13
840		36(1)		126	

Iš viso 1332 atsakymai

Užsispyrimu vadiname šias pamin tas ypatybes: neklusnus, nemandagus, užsispyr s.

Peštyn s: peštyn s, barniai, nesutikimas mokykloje, namie, gatv je, dažniausiai su vienmeiais draugais, broliais, seserimis.

Egoizmo grup sudaro tokie pasakymai kaip: jis neturi geros širdies kitam; nepasidalina, jei k turi, su kitais; galvoja tik apie save, skriaudžia kitus ar mažesnius vaikus.

Afekingumas: išdyk s, r kia, verkia dažnai, piktas ir panaš s dalykai.

Biaur s žodžiai: keiksmožodžiai ar kiti, kurie suaugusi (d l g dos supratimo) padorioje draugijoje nevartojami.

Mokykla: viskas, kas surišta su blogu mokymusi.

Charakterio silpnumas: pasyvumas, silpna valia, nesavarankiškumas, energijos stoka, bailumas, iniciatyvos tr kumas.

Apsileidimas: tinginyst , nešvarumas, netvarkingumas. Kitos kategorijos nereikalingos paaiškinimo — pats pavadinimas pasako turin .

Pastebim, kad užsispyrimas, peštyn s, melas ir egoizmas labiausiai nem giamos ypatybs; charakterio silpnumas ir apsileidimas, mokymosi sunkumai, r kymas, g rimas ir kita — retai pasitaiko.

Atsižvelgdami ši blog j ypatybi funkcij skirtingum vaiko išsivystyme, galime jas suskirstyti šias grupes: 1. Aukl jimo sunkumai, kuriuos galima vadinti normaliais normaliam vystymesi, kaip prieštaravimas ir afekingumas; bet ia skaitomi ir biaur s žodžiai, nes dažniausiai jie atsiranda tuo laiku, kada vaikas normaliai besivystydamas susitinka su vairiomis vaik grup mis. 2. Aukl jimo sunkumai, kuri pagrinde yra gilesn charakteriologin priežastis, kaip melas ir vagyst . Žinoma, tai dar nesako, kad su laiku, po vystymosi kritišk j period , tai taip pat nepranyks. Bet šios ypatybs gali tur ti ir rimtesni priežas i (psichinis nenormalumas), o v liau ir rimtesni pasekmi . Mes tai vadiname vaik tr kumais.

Padalin pamin tas blogas ypatybes keturioms vystymosi faz ms, tu rime ši lentel :

LENTEL IV.

Nuošimtis blog ypatybi , suskirstyt pagal vaiko amži ³

Amžius	Užsisp.	Afekt.	Pešty n.	B. žo dž.	sil p n.	Egolizm.	Apsil.	on an	Melas	Vag.	Mok.	Kiti
iki 3,5	29,5	8,6	12,5	5,9	0,6	17,-	-	7,2	5,9	11,8		1,1
» 6,5	26,5	6,1	14,7	8,9	1,66	8,6	1,6	8,—	11,6	10,5		1,9
„ 9,5	21,5	9,4	15,4	7,—	4,—	8,—	0,5	4,5	14,8	9,1	4,9	0,9
„ 14,5	19,6	9,—	18,3	6,1	2,5	8,1	2,9	1,1	16,—	5,9	10,-	0,5

Daugum ši pamin t ypatybi galima gerai suderinti su vaiko am žiumi, tai sutinka su bendrosios vaik psichologijos žinomais duomenimis: užsispyrimas yra ryškiausias apie ketvirtuosius metus, taigi tame laikotar pyje, kuris vadinamas užsispyrimo am žiumi; jis pamažu atsl gsta. Pešty ni ir barni daug ja beaugan iam vaikui susiduriant su vairomis vaik grup mis ir pasiekia virš n brendimo laikotarpyje, kada jaunuolis laisvi nasi iš prastin s aplinkos ir netaikingai stoja prieš t aplink . Biau r s žodžiai, kuriuos vaikai, taip sakoma, daugiausia iš kit vaik išmoksta, gausiausiai atstovaujami tame laikotarpyje, kada vaikas susitinka su kitais vaikais (darželis, mokykla), kada vaikas daugiau laiko praleidžia gatv je, kieme. Charakterio silpnumas, apskritai, retai paminimas ir motinos skun džiasi juo dažniausiai tuo laikotarpiu, kada iš tikr j vaik palinkimas paklusti, taikingai gyventi yra su vaik išsivystymu suderinamas. Atrodo visai aišku, kad subjektyviai nusiteik s mažas vaikas dažniausiai yra ego istas. Mokyklos sunkumai kyla su beaugan iu vaiku. Primityviausi vai ko geisminio gyvenimo pasireiškimai, kaip onanizmas ir vogimas, atsl gsta, o melo, kurio s kmingumas reikalauja iš vaiko ir tam tikros inteligencijos, su vaiko metais daug ja.

Šis mus apklausint motin duomen suderinimas su vaiko am žiumi ir su mums žinomais išsivystymo psichologijos duomenimis rodo, kad apskritai motinos vai riame vaiko am žiuj e pasitaikan ius aukl jimo sun kumus pajunta kaip aukl jimo problemas. Kad motinoms neaiški yra ši dalyk svarba išsivystymui, rodo ir šis pavyzdys, kur motinos užsispyrusi pavadinta mergait , matyti, yra negatyvin je faz je: „Blogiausio b do yra Aldona (12; 7); ji pikta, užsispyrusi. Nesenai aš jai liepia u bulves skusti,

³ Šis padalinimas am žiumi darytas atsižvelgiant du dalykus: vaiko vystym si ir jo per jim vai rias vaik grupes: gatv -kiemas, vaik darželis, mokykla ir nega tyvusis periodas.

bet ji nepaklaus ir išb go pas drauges. Par jo namo, kai mes jau vakarieni valg me. Tada aš ir sakau: „Matai, bulvi tai nenori skusti, bet vakarieni s tai pareini“. Ji užlindo už peiaus ir neina vakarieni s valgyti. Tada t vas nusijuos dirž , prilupo ir vakarieni s dar negavo“.

Dar aiškiau matome supratimo tr kum apie kai kurias išsivystymui charakteringas blogas ypatybes iš šios lentel s:

LENTEL V.

Blog ypatybi priežas i nuošimtis

	B das ⁴	Amžius	Aplinka	Ly tis Ki ta			Suma
				Aukl.			
1. Išsivystymui charakteringi aukl - jimo sunkumai:							
Afektingumas	60	13	13	10	4	—	100
Užsispyrimas	54	27	4	14	1	—	100
Peštyn s	31	65	—	4	—	—	100
Biaur s žodžiai.....	1	—	86	9	4		100
2. Charakterio sunkumai:							
Silpnumas	68	2,5	12	15	2,5	—	100
Egoizmas.....	60	10	7	22	1	—	100
Apsileidimas	57	17	4	22	—	—	100
3. Tr kumai:							
Onanizmas.....	35	49	13	3	—	—	100
Melas	29	42	7	20	2	—	100
Vagyst	35	35	20	7	—	3	100
R kymas ir g rimas	44	31	12	12	1	—	100
	92	—	6	2	—	—	100

Šie skai iai rodo, kad d l daugumo ypatybi kaltinamas b das ir pa-linkimas, taigi net ir d l t , kurios, kaip mes min jome, priklauso nuo išsi-vystymo. Vis d lto nesitikimas, onanizmas, melas ir vogimas aiškinama gana didelio skai ium ir amžiumi. D l biauri žodži ir vogimo tarp ko kita kaltinama ir aplinka, o d l melo 20% vis atsakym kaltinamas ir aukl jimas.

⁴ ia skaityti ir tie atsitikimai, kur motinos nepasako priežas i .

Taigi galima sakyti, kad, apskritai, motinos kovoja su tikrais aukl jimo sunkumais, bet nesupranta j tikro vaidmens vaiko išsivystyme.

Jeigu mes dabar paži r sime motinos sprendim apie vaiko charakter socialiniu atžvilgiu, tai pamatysime, kad blog j ypatybi priežas i paskirstymas duoda mums aišk visuomen s sluoksnio nuspalvint vaizd ,

LENTEL VI.

Blog j ypatybi priežas i nuošimtis padalytas visuomen s sluoksniais

	.	D.	M.	L.	% vid.
B das	42	44	41	47	44
Amžius	38	23	33	26	31
Aukl jimas	11	10	12	19	12
Aplinka	9	20	13	7	12
Lytis	—	3	1	—	1
Kita	—	—	—	1	—
	100	100	100	100	100

Jeigu mes dabar sugrupuosime taip, kad b d (palinkim), amži ir lyt vadinsime prigimtais, o aplink ir aukl jim socialiniais faktoriais, tai aišk ja, kad 80% vis duomen kininkai laiko aukl jimo sunkumais, kuri žmogus paveikti negali, o tuo tarpu darbinink 30% vis duomen laiko aplinkos takos pasekm mis. Bet tai nereiskia, kad ji savo vaiko blog ypatybi atžvilgiu iš vis sluoksni aktyviausiai nusiteikusi; nes iš 30% vis priežas i 20% ji randa socialin je aplinkoje, kuri, kaip tai galima spr sti ir iš daugyb s rezignacijos išsireiskim apie aukl jim , atrodo jai beveik taip pat nepakei iama, kaip ir žmogaus prigimtis. Aukl jimo svarb daugiausia vertina inteligentai.

Ir ia pasirodo nepajudinamas kininko pasitik jimas prigimties tikslingumu ir protingumu, kaip jau aukš iau min jome. Darbinink jau iasi beginkl prieš aplink , o mies ion motina atrodo randanti priemoni s moningam vadovavimui ir aukl jimui. Tai yra išvada, kuri m s teigim apie aukl jimo tikslus papildo ir patvirtina.

Be to, mums r pi lietuvis motinos pedagogin praktika, jos aukl ja-masis aktyvumas, t. y. nustatyti: kokias priemones ji aukl dama vartoja, kokie dalykai turi jos praktikai takos ir kokias vaiko psichines sritis ji apeliuoja. Priemon mis mes vadiname ir tuos paaiškinimus, kuriais motina remia savo reikalavimus vaikams, t. y. motyvus, taip pat ir konkre-tias priemones: sudraudim , bausm ir kita.

Kadangi motyvai minimi vaikams aukl ti yra artimesni pedagogi-

kos teorijai, tai pirmiausia ir pakalb sime apie juos. M s surinktoje medžiagoje j skai ius yra 1681. Štai keletas pavyzdži j iliustracijai.

Pavyzdžiui viena kinink sako: „Rank tau skaud s, jeigu tai padarysi. Mama nemyl s, muš. Blogus vaikus ugnyje degina. Jeigu motinos neklausysi, tai ir Dievas nepad s“. Arba: „Velnius džiaugiasi, o angeliukas verkia“.

Darbinink sako: „Niekur d rbo negausi, jeigu toks b si“.

Mies ion pabr žia savo reikalavimus vaikui šiuo sakiniu: „Mama niekur tav s nesives ir nieko nepirks“.

Inteligent tikrai nori apeliuoti vaiko moralin jautrum , kada ji sako: „G da tau pa iam, nes tu esi žmogus . . . Žmogus turi b ti žmoniškas“.

Norint šiuos motyvus nagrin ti reikia juos suskirstyti kategorijomis. Tod l suskirst me šiomis rubrikomis: gr sinimas, bausm , autoritetas, savo nauda ir padorumas kaip pats sau tikslas. Padalij šias motyv grupes m s priimtais vaik amžiaus periodais, gauname tok vaizd :

LENTEL VII.

Vis sluoksni motyv paskirstymas vaiko amžiumi

	iki 3;5	3,6 - 6,5	6,6 - 9,5	9,6 - 14,5
Padorumas.....	17,5	17,3	12,1	12,0
Autoritetas:				
t v	21,9	14,3	15,1	9,4
Dievo	11,5	17,0	24,0	17,8
žmoni	7,5	8,0	10,0	14,3
Suma	58,4	56,6	61,4	53,5
Bausm s:				
tiesiogin	27,6	15,2	7,6	7,3
Dievo ir valdžios bausm šiame gyvenime	10,0	20,0	16,4	16,0
Dievo bausm aname gyvenime	2,6	o2	9,0	7,4
Suma	40,2	40,4	33,0	30,7
Savo nauda	1,4	3,0	5,6	15,8
	100	100	100	100

Iki šešt met gausiausiai gr sinama bausme, mokykliniam amžiuje remiamasi autoritetu, norint pasiekti savo tiksl . Po devint j met ryšk - ja „savo nauda“.

Šiuos dalykus galima trejopu atžvilgiu interpretuoti: 1) koks struktūrinis santykis yra tarp paminėto motyvo ir reikalaujamo vaiko elgesio; 2) iš kokios dvasinės ar socialinės srities ima motina tuos motyvus, kuriais ji operuoja; 3) kokius vaiko psichinius faktorius apeliuojama norint pasiekti tikslą.

Panagrin kime pirmą atžvilgą. Šiuo atveju reikia sugrupuoti motyvus dvi kategorijas, būtent: pirmoji apims grąsinimą bausme ir autoritetingus reikalavimus, antroji — priminimą savo naudos ir doringumą kaip sau tikslą (kaip savaime suprantamą dalyką). Pirmosios grupės motyvai yra tokie, kurie su vaiko peikiamu veiksmu neturi vidurinio ryšio. Tas ryšys, savavališkai nustatytas, yra tėtinis.

Betgi antroji grupė išrenka tokius momentus kaip motyvus, kurie turi vidurinio ryšio su reikalaujamu dalyku. Jie kilę iš tų reikalavimų analizės. Tai yra realiniai arba esamieji santykiai. Ch. Bühlerienė parodė, kad vaiko vystymasis eina nuo skyrimo prie pasisavinimo, nuo volicionalinio pasaulio vaizdo prie kauzalinio. Tik trečioje fazėje vaikas supranta tų realinių santykių. Šis bendras išsivystymo psichologijos konstatavimas, mūsų lentelei pritaikytas rodo, kad motina instinktyviai nujauia, kas vaikui tinka, nes iki trečiosios fazės vaikas tegali tik tuos motyvus suprasti, kurie atitinka jo volicionalinį pasaulio vaizdą, t. y. grąsinimą, bausmę ir priminimą si autoritetu, kurie iš tikrųjų sudaro didžiausius motyvų procentus iki šešmetės.

Pergrupuokime dabar šiuos motyvus pagal antrą atžvilgą — pagal motinos paminėtas instancijas, kuriomis ji nori paremti savo reikalavimus. Čia matome, kad mažesniesiems vaikams tenka beveik išimtinai tik šeimos, konvencijos ir religijos vertybių sritys. Viešoji nuomonė ir valstybė, kaip vertybių mastas, gausiai taikoma vaikams tik po 6; 5 metų.

LENTELĖ VIII.

Vertybių % paskirstyti vaiko amžiaus periodais

	Iki 3;5	3,6-6,5	6,6-9,5	9,6-14,5
Konvencija.....	47,3	29,0	21,8	18,2
Religija.....	19,0	25,0	24,6	22,9
Viešoji nuomonė	5,8	12,3	16,0	17,0
Valstybė	2,6	5,5	8,0	8,0
Šeima	16,3	13,9	13,1	10,4
Sava egzistencija.....	2,6	3,2	7,0	13,7
Padarumas	6,4	11,1	9,5	9,8
	100	100	100	100

Sava egzistencija ir padarumas minima kaip vertybė tik prieš brendimo laikotarpį. Ir ia pasireiškia vairi vertybi derinimas su vaiko amžiumi, t. y. derinimas su vairiomis gyvenimo sritimis, kurios vaikui šiuo ar kitu laiku yra tiesiog prieinamos.

Šeima, konvencija ir religija yra lietuviškosios šeimos gyvenimo kasdieniniai faktoriai, tod l jau visai mažiems vaikams taikoma ir suprantama. Mokyklos lankymas vaizduoja stojim nauj , vieš visuomen s grup , kuri yra šeimos priešyb . ia vaikas pergyvena naujas gyvenimo problemas, pav., kas yra valstyb s pilietis. Viešoji nuomon tampa žmogui prasminga tada, kada žmogus turi kok nors kontakt su viešuma — platesne visuomene. Pagaliau ta dar neprad jusi br sti tendencija — daugiau pa iam pasirodyti, save pabr žti ir visk daugiau viduje subjektyviai pergyventi visai tinka, kad dabar padarumas ir sava egzistencija tampa vertybi sritimi.

Kada šiais pirmaisiais dviem atžvilgiais nagrin jama, kiek vaiko išsivystymo strukt ra ir jo sava orientacija vertybi pasaulyje derinasi su motin motyvais, tai mums lieka dar tre iasis — sunkiausias klausimas nagrin ti, t. y. k vaike apeliuoja motina su savo reikalavimais ir t reikalavim pagrindimu. Mes aiškiai žinome, kad pasinaudodami m s turim ja medžiaga, klausim visiškai atsakyti negalime, nes akylam skaitytojui staiga kyla abejojimas, ar ta instancija, kuri atrodo motinos motyvais pažadinama, yra tikrai vienintel ar iš tikr j n ra dar ko nors vaike sukeliamą, kas j paragina atitinkamai veikti. Jeigu mes šit antr galim instancij vaike pavadinsime laten ia, kaip paprastai psichologiniu terminu sakoma, tai mes turime aiškiai pabr žti, kad pasinaudodami m s turim ja medžiaga mes galime kalb ti tik apie manifestines vaiko instancijas, kurias apeliuojama.

Pasirodo, kad baim veikia kaip stipriausias faktorius paremti doros reikalavimus ir, be to, iki šešt j met konkre ios bausm s baim , kuri v liau pavaduoja Dievo ir žmoni autoriteto baim .

LENTEL IX.

Vaiko psichin s sritys, kurias apeliuojama motyvais

	Iki 3;5			
	3,6	6,6	9,6	
	6,5	9,5	14,5	
Meil ir pasigail jimas	27,7	23,4	18,8	12,5
Baim	11,2	13,0	21,9	20,4
Konkre ios pasekm s.....	35,4	32,3	26,7	25,4
Padarumas	6,3	9,1	8,6	9,0
Garb troška . .	2,9	12,4	15,7	16,5
Noro atsakymas ir sava nauda .	16,5	9,8	8,3	16,2
	100	100	100	100

Ši lentelė rodo, kad priešmokyklinio amžiaus vaikus turinti tėvų patirtis versta paklusti tėvams, o mokykliniame amžiuje veikia garbės troškimas kaip auklėjamoji sąlyga. Labai anksti, dar prieš 3; 5 metus matome noro atsakymo viršūnę, kuris veikia kaip auklėjamoji reikalavimų pagrindimas. Gana vėlyai, t. y. prieš pubertetinį tėvų daugumas susipranta aiškinti vaikams, kad geri veiksmai, geras elgesys gali būti jiems patiems naudingas. Šios išorėje matomos instancijos, kurias motyvais apeliuojama, vis dėlto vėlyai derinasi su tomis instancijomis, kurios tikrai turi būti vaizduoti vaiko elgesio atitinkamame amžiuje. Afektyviai orientuotame priešmokyklinio amžiaus vaike, kuris gyvena tik šeimoje ir turi konkretų antropomorfinį pasaulį, jo elgesys veikiamas afektyviomis priemonėmis: atsakymas noro, žinoma, šeimos rėmuose tėvams, kuri yra taip pat konkretaus volitionalinio pobūdžio, ir konkretūs bausmės baimė. Mokyklinio amžiaus vaikas, atėjus vaikui visuomenėje – mokykla, jį pažįsta naują autoritetą ir dėl jo palankumo jis turi su kitais vaikais varžytis, turi išmokyti suprasti, kad prisitaikymas prie svetimų autoritetų ir garbės troškimas reikalingas kaip veiksmų pavara. Pagaliau priešpubertetiniame amžiuje žengiamas žingsnis suaugusio žmogaus gyvenime, veiksmų dorinis charakteris gali būti skatinamas ne iš viršaus, bet iš vidaus. Apskritai motinų motyvai rodo, kad motinos teoriškai nepažindamos vaiko išsivystymo dėsnių, šiek tiek praktiškai nujauia. Šitą teigimą vis dėlto susiaurina motinų paminėti konkretūs auklėjimo priemonių vaizdai. Mes matome šias priemones suskirstymu pagal visuomeninius sluoksnius šioje lentelėje:

LENTELĖ X.

Auklėjamoji priemonių nuošimtinis paskirstymas visuomenės sluoksniuose

	D.	M.	I.	
Afektinė reakcija	12	10	9	7
Autoritetinės priemonės	19	18	20	19
Bausmė	34	39	26	15
Netiesioginės priemonės	25	19	29	32
Pamokymas	10	14	15	22
Prikalbinėjimas	—	—	1	5
	100	100	100	100

Afektinė reakcija vadiname: riksmą, plūdimą, keiksmą ir kitą, vadinasi, visa tai, kas galima paaiškinti staigiu pykiu, motinos pasipiktinimu, o ne tikru vaiko elgesiu.

Autoritetu vadiname tokias priemones, kaip subarimas ir grasinimas.

t. y. motinos išsireiškimai, kurie reikalauja paklusti be paaiškinimo, kurie atrodo tur visuotin s vert s be aiškinimo, savaime suprantami.

Bausm yra tie momentai, kada suaug s konkre iai veikia ir tai jis vaikui rodo kaip sankcij už jo blog darb : mušimas, klupdymas, kampe statymas, kitam kambaryje uždarymas, noro atsakymas, valgio nedavimas, meil s atsakymas, pav., nepabu iavimas prieš mieg , neži r jimas vaik , nekalb jimas su juo.

Netiesiogin mis priemon mis mes vadiname tai, kada suaug s mato tam tikr s ryš tarp vaiko elgesio ir aukl jimo priemon s, jis nori netiesioginiu b du vaik paveikti, bet vaikas gali ir nesuprasti to s ryšio, pav.: išjuokimas, g dinimas, d mesio nukreipimas, nepaisymas, pašalinimas akstin , kurie gal t vaik gundyti, pagalba vaikui, pav., rengiant pamokas ir pagaliau kaip pagrindin priemon — aplinkos pakeitimas.

M s medžiagoje daugiausia atstovaujamos bausm s ir netiesiogin s priemon s. ir D. didžiausi vaidmen vaidina bausm s, o inteligentams netiesiogin s priemon s; toliau seka autoritetin s priemon s, kurios beveik lygimis pasiskirto po visus visuomeninius sluoksnius, — ir pamokymas, daugiau pasireiški s inteligentuose, taip pat prikalbin jimas geruoju, kurio iš viso nedaug t ra. Afektin s reakcijos net negalima vadinti tikra to žodžio prasme priemone; ji dažna kininkuose ir darbininkuose.

Ši priemoni pasiskirstymas visiems sluoksniams aiškinimas tegalimas, kada žinomas atsakymas klausim , koks uždavinys skiriamas joms vaiko aukl jime.

Paprastai dorinio aukl jimo srityje pedagogika ankstyvoje vaikyst je skiria du aukl jimo uždavinius: sudarym „ger pro i“, kurie garantuot vis smulki gyvenimo veiksma, beveik mechanizuot , sklandži eig , kuri vaike sudaryt „pastovios formos ir vidujinio ir išorinio elgesio vieningumo“ pagrindus, kurie v liau sudaro suaugusiojo gyvenimo stili , paprastai vadinam „papro iais ir padorumu“. Antrasis uždavinys yra s moningas išugdymas dorin s valios, kuri galina savarankiškai pasirinkti tikslus ir padaryti visa, ko reikia net ir patiems tolimesniems tikslams pasiekti. Nohlis⁵ tarp t priemoni , kurios „gerus pro ius“ sudaro, pirmiausia mini pavyzd , atlyginim ir bausm primityvia ir diferencijuota forma, kuri pasireiškia gyrimu ir g dinimu.

Šis pavyzdys m s turimojoje medžiagoje retas.

Bet atlyginimas ir bausm ia vaidina labai svarb vaidmen ir, b tent, savo primityviausia forma — mušimu. Svarbiausia ia norima veikti vaik baime. Ta iau Schleiermacheris⁶ primygtinai nurodo, kad baim s priemon ir laisvas dorin s asmenyb s aukl jimas yra du iš esm s priešingi

⁵ Nohl H., Handbuch der Pädagogik, Langensalza 1933.

⁶ Ten pat 60 p.

dalykai. Atlyginim ir bausm jis vadina nedoringumu. Kitaip yra su g - dinimu, nes ia vaiko elgesys turi s ryšio su aplinkos reakcija, be to, tai stipri paskata, kuri apeliuoja vaiko garb .

Nesigilinant pla ias diskusijas d l bausm s reikalingumo ir funkcijos vaiko aukl jime, galima tik pažym ti: bausm s prasm yra pasiekti tai, kad vaikas atsimint draudim , vadinasi, jos charakteris daugiausia yra negatyvus, varžo tam tikrus palinkimus. Tod l ji gali tur ti šiek tiek reikšm s kaip dres ros priemon , norint pasiekti kai kuri pro i sudarymo pa ioje ankstyvojoje vaikyst je. Bet viena aišku: tolimesniame žmogaus gyvenime, kada žmogus turi taikytis prie vairi aplinkybi , kada jis iš vis pusi veikiamas, iškrinka visi grynai išoriniai „pro iai“, kuri šaknys n ra tame žmogaus centre, iš kurio plaukia jo vieningas gyvenimo krypties aktyvi tiksl pasirinkimas, — tai yra jo dorin je asmenyb je.

Šio dorinio žmogaus centro negalima išugdyti tokiomis šiurkš iomis draudimo priemon mis, bet tik mobilizavus vaiko pozityvi sias galias ir aktyviu vadovavimu, kuriuo b t veikiamas vaikas, jo tiksl pasirinkimas pagal aukl tojo nor . Šiam uždaviniui pasiekti Nohlis mini priemones — meil ir paklusnum , kurias mes turimojoje medžiagoje randame bent iš dalies atstovaujamas autoritetiniuose pabarimuose, kurie atskirti nuo autoritetini grasinim . ia priklauso taip pat meil s atsakymas. Meil s atsakymas žymus yra inteligent šeimoje, o autoritetingai bara daugiau negu pus vis m s apklausin t motin . Pagaliau, norint pasiekti pozityvaus tikslo pasirinkim , svarbu ir pamokymas.

Nor dami šiais atžvilgiais tur ti vaizd apie priemones, skirstome jas tris grupes.

Pirmoji grup apima tas priemones, kurios svarbiausia nukreiptos palinkim suvaldym , t. y. mušimas, klupdymas, statymas kampe, taip pat noro atsakymas, valgio nutraukimas ir autoritetinis pabarimas. Antrojoje grup je yra tos priemon s, kurios linksta aktyv valios aukl jim ir tiksl pasirinkim : meil s atsakymas, pamokymas, prikalbin jimas geruoju, skatinimas, raginimas, pajuokimas, g dinimas, malda. Tre iojoje grup je, pagaliau, turime tas priemones, kuri uždavinys yra sudaryti situacij , ku-

LENTEL XI.

Trys aukl jam j priemoni grup s

	.	D.	M.	I.
pro i sudarymo priemon s	60	58	47	35
Aktyvus valios - aukl jimas .	24	22	37	46
Netiesiogin s priemon s	16	20	16	19
	100	100	100	100

rioe vaikas b t prieinamas suaugusiojo parinktam tikslui, t. y. nepaisymas užsispyrimo, nemandagumo ir t. t., d mesio nukreipimo bandymai, taip pat šalinimas kenksmingos takos ir aplinkos pakeitimas.

Iš šios lentelės aiškėja, kad kinikuose ir darbinikuose žymiai persveria tos priemonės, kurios padeda geriams proiams susidaryti. Tik inteligentuose ir miesionyse ryškiau pastebime aktyvios valios auklėjimo faktori, kuri mažiausia randame darbinikuose. Netiesioginės priemonės, kurios vengia aktyvios takos vaikui, bet vis dėlto stengiasi pašalinti sunkumus, beveik lygiomis pasiskirsto visiems sluoksniams.

Šie dalykai derinasi su mūsų ligšioliniais duomenimis apie auklėjimo tikslus ir auklėjimą vis sluoksniams nusiteikim. Kinikuose ir darbinikuose radome rpesio prisitaikyti prie aplinkos, o miestiečiai ir inteligentai bando visomis priemonėmis savarankiškai gyvenimą valdyti ir prisiimti. Tačiau auklėjimo priemonės derinamos ne tik su visuomeniniu sluoksniu.

LENTEL XII.

Motinė paminėtose kmingosios priemonės pagal vaiko amžį

			3,6	6,6	9,6
			6,5	9,5	14,5
	Iki 3;5				
Afektinė reakcija.....	21	11	13	10	
Bausmė	32	31	32	36	
Autoritetinės priemonės	28	33	30	22	
Netiesioginės priemonės	15	13	7	7	
Pamokymas.....	2	11	17	25	
Prikalbinėjimas	2	1	1	—	
	100	100	100	100	

Šioje lentelėje matome motinas taikant priemones ir vaiko amžiui — vaiko asmeninei situacijai.

Šioje lentelėje trątos priemonės, kurias motina paminėjo kaip skmingas. Atrodo, kad pirmaisiais metais daugiausia yra netiesioginės priemonės, kurios mažėja vaiko amžiumi. Jų vietą paima bausmės, kuri didmuo yra tarp 9; 6 ir 14; 5 m. Autoritetinės priemonės padaugėja vaikui lankant mokyklą, pamokymas žymesnis yra tik po 6; 6, o jo didmuo yra prieš pubertetą. Vadinas, netiesioginės priemonės daugiau pavartojamos pirmaisiais gyvenimo metais, taigi tame amžiuje, kada motina dar nesiskaito su vaiku kaip su visu žmogumi (pav., pasakymai: „jis dar kvailas, jis dar nieko nesupranta“).

Atrodo, kad auklėjimo priemonės pasirenkamos atsižvelgiant ne vaiko amžį, bet tai nusprendžia moralinio atsakingumo laipsnis. Relatyvus

atleidumas mažam vaikui maž ja jam augant, kada vaikas vis labiau laikomas atsakingesniu už savo veiksmus ir aukl tojas griebiasi smarkesni priemoni . Bausm s labiausia pakyla 9; 6—14;5 metais. Teoriškai galima sakyti, kad bausti pradedan ius br sti ir br stan ius tikrai yra netikslu. Tuo b du užsispyrimas, sav s pabr žimas ir izoliavimosi tendencija šiame laikotarpyje gali b ti tik daugiau paskatinama. Ta iau pamokymais, geru pavyzdžiu ir malonių konflikt supratimu galima b t šiek tiek sušvelninti ši žmogaus vystymosi kriz . Iš antros pus s šios kriz s konstatavimas mus praktiškai galima suprasti š vaiko amžiui nepritaikyt motinos elges . Negatyvioji faz ir pubertetas yra ne tik tam, kuris j gyvena sunkus laikas, bet ir suinteresuotam ži rovui. Tod l visai suprantama, kad tie suinteresuoti ži rovai — motinos — netenka galvos ir beį giškai stveriasi primityviausi priemoni , kurios padeda išvengti bent blogiausi šio laikotarpio eksces , nors jos ir nieko pozityviai neprideda prie susivaldymo. Kad tikrai ia yra tam tikra katastrofin s reakcijos r šis, kada motinos 10—14 met vaikams bausm ant bausm s krauna, rodo tai, kad inteligent s motinos skiriasi šiuo atžvilgiu nuo kit .

IŠVADOS

Norint daryti išvad , kaip šie m s keturi visuomen s sluoksniai teoriškai ir praktiškai yra nusiteik doriniam aukl jimui, tenka dar kart konstatuoti:

1. kinink s motinos tikslas yra organišką vaik pritaikymas prastinei aplinkai: turinio atžvilgiu š tiksl apsprendžia konvencija — socialin je srityje, o religija — etin je srityje. Savo tikslui pasiekti jos, svarbiausia, naudojami autoritetais, kurie pasireiškia tiek j vartojamose priemon se, tiek teikiamuose vaikui motyvuose.

2. Darbininki svarbusis tikslas yra defensyvus apdraudimas savo medžiagin s egzistencijos. Savo tikslo jos bando siekti bausm mis ir gr sinimu. Svarbiausia j aukl jamoji priemon yra baim .

3. Mies ionis yra apskritai nusiteik s socialiai pakilti. Jis bando nuprasti pasaul ir vaik kaip besikeičiant dalyk ; jis trokšta savo vaikus išauginti dr siais žmon mis, kurie gyvenime prasimuša. Tod l visai tinka, kad jis, kaip dorinio veikimo motyv , taip labai vertina vieš j nuomon ir jau vaike bando pažadinti t supratim , kad geras elgesys yra pa iam pelningas, vadinasi, kad tuo galima visuomen je laim ti aukštesn viet . Šios aukštesn s vietos troškimas ugdomas kaip garb s troškimas.

4. Intelligentai pagaliau skiria savo vaikams tikslus, kurie jau yra beveik peraug gryn j kov d l b vio; j noras yra, kad geriau b t supras tos tos vertyb s, kurias jie savo vaikams stengiasi perteikti ir išaukl ti vali , galinan i tuos tikslus realizuoti.

LITERAT RA

- A d l e r A., Ueber den nervösen Charakter, München-Wiesbaden «1922;
- A l l e r s R., Das Werden der sittlichen Person, Freiburg. i. Br. 1929;
- B ü h l e r K., Die geistige Entwicklung des Kindes, Jena «1930;
- B ü h l e r Ch., Kindheit und Jugend, Leipzig 1931;
- B ü h l e r Ch., Psychologie des menschlichen Lebenslaufes, Leipzig 1931;
- B u s e m a n n A., Pädagogische Milieukunde, Halle 1927;
- F r a n k e n h e i m H., Die Entwicklung des sittlichen Bewusstseins beim Kinde, Freiburg i. Br. 1933;
- H e t z e r H., Kindheit und Armut, Leipzig 1929;
- H e t z e r H., Entwicklungsbedingte Erziehungsschwierigkeiten, Z. Päd. Ps. XXX (1929);
- K a t z D., Gespräche mit Kindern, Berlin 1928.
- N o h l H., Handbuch der Pädagogik, 1. Bd., Langensalza, 1933,
- P i a g e t J., Développement moral chez l'enfant, Paris 1932;
- S c u p i n E. G., Bubi erste Kindheit, Leipzig 1907;
- S c u p i n E. G., Bubi im vierten bis sechsten Lebensjahre, Leipzig 1910.
- S t e r n W., Psychologie der frühen Kindheit, Leipzig 1927.